

Myśliński, Jerzy

"Prasa kobieca w Polsce w latach 1945-1995", Zofia Sokół, Rzeszów 1998 : [recenzja]

Rocznik Historii Prasy Polskiej 1/1-2, 275-278

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Zofia Sokół
MYŚLIŃSKI *Prasa kobieca w Polsce
w latach 1945-1995*

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej,
Rzeszów 1998, s. 460, bibl.

(“Woman’s Press in Poland
in 1945-1995”)

Dotychczasowy dorobek naukowy dr Zofii Sokół zawiera się w publikacjach na temat historii prasy regionalnej, polskiej prasy konspiracyjnej doby II wojny światowej, a nade wszystko obejmuje rozliczne publikacje na temat polskiego czasopiśmiennictwa kobiecego; ukoronowaniem tego ostatniego wątku jej zainteresowań jest książka o polskiej prasie kobiecej po II wojnie światowej. Gdy chodzi o problematykę prasy kobiecej w Polsce, jest dr Zofia Sokół kimś więcej nawet niż współczesną Zofią Zaleską, która zainicjowała badania nad tym nurtem prasy polskiej, nie wychodząc wszakże zbyt daleko poza bibliografię i noty typu encyklopedycznego, podczas gdy autorka omawianej książki stworzyła nie tylko pełną dokumentację prasy kobiecej, ale nadto zrekonstruowała jej obraz w wielostronnym wymiarze.

Trudno przecenić wagę jej książki o powojennej polskiej prasie kobiecej, która zawiera nie tylko „historię naturalną” tego gatunku, ale nadto spojrzenie na nią okiem socjologa. Dwa ostatnie rozdziały książki (*Czytelnictwo, rola i funkcje prasy kobiecej* oraz *Wzór osobowy kobiety, modele małżeństwa i rodziny na łamach pism kobiecych 1945-1995*), stanowiące jej rekapitulację, są najbardziej nośne intelektualnie i zawierają pogłębione spojrzenie na ten gatunek czasopiśmiennictwa; myśli zawarte w tych rozdziałach są bez wątpienia odkrywcze i ciekawe pod względem metodologicznym, przede wszyst-

kim dla nowoczesnego prasoznawstwa. Pozostałe rozdziały książki omawiają temat w kolejności chronologicznej, wydzielając wszakże w odrębne rozdziały prasę kobiecą wydawaną przez koncern RSW „Prasa-Książka-Ruch” w latach 1951–1990, prasę Ligi Kobiet i innych organizacji kobiecych z lat 1950–1989, prasę dla kobiet wiejskich oraz kobiece czasopisma specjalne. Odrębny rozdział poświęciła autorka transformacji prasy kobiecej lat 1989–1995 (w tym zakresie wcześniej ujawniła znaczny dorobek publikacyjny w postaci referatów podczas dorocznych sesji naukowych organizowanych w Instytucie Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, a publikowanych w serii „Materiały Pomocnicze do Najnowszej Historii Dziennikarstwa”), zaś po 1989 r. przyglądała się w szczególności nowym grupom tytułów oraz tak zwanej międzynarodowej prasie kobiecej. Całość rozważań autorki mieści się w kręgu kilku dyscyplin humanistycznych i z tego także punktu widzenia wartość tej publikacji jest trudna do przecenienia.

Książka ma bardzo czytelną konstrukcję, jest znakomicie udokumentowana, a *Wstęp* bardzo dobrze wprowadza w problematykę badawczą. Może tu i ówdzie dźwięczą w nim pewne akcenty przesadnie feministyczne, ale to tylko dodaje uroku całości rozważań.

Ze *Wstępu* dowiadujemy się, jakie cele autorce przyświecały. Były to: ilościowe „ujęcia badanej prasy w wymiarach czasowych i przestrzennych oraz określenie jej zasięgu oddziaływania społecznego”, prezentacja „ważniejszych wydawnictw ukazujących się najdłużej i w największych nakładach”, „ukazanie okoliczności powołania do życia danych tytułów, uwarunkowań politycznych, ekonomicznych, społecznych i technicznych, jakie towarzyszyły ich powstawaniu i wychodzeniu”, „oddziaływanie i rozmiary czytelnictwa” i wreszcie wypreparowanie z treści omawianych periodyków „modelu rodziny i wzoru osobowego kobiety propagowanego na łamach pism kobiecych w poszczególnych okresach”. Nie sądzę, by ktokolwiek mógł podważyć zasadność tych generalnych założeń. Pewne wątpliwości może budzić chronologia, w której się autorka obraca, obejmuje ona bowiem dwie najzupełniej odrębne epoki. Wydaje mi się wszakże, że broni się ona skutecznie, wszak wyjście poza rok 1989 ma ilustrować sposób transformacji prasy kobiecej na tle przemian, jakim podlegał cały system społeczno-polityczny i ekonomiczny, bowiem w jego obrębie następowały charakterystyczne przekształcenia całej prasy polskiej.

Moje uwagi krytyczne w kwestii zawartości ocenianego dzieła praktycznie sprowadzają się do wytknięcia braku odrębnego lub nieco gruntowniejszego potraktowania publicystyki uprawianej na łamach opisywanej prasy oraz pominięcia spraw dotyczących cenzury. Tę publicystykę autorka oczywiście zna, na jej to bowiem analizie oparła dwa końcowe rozdziały rozprawy, jednak dominują w niej szefowe redakcji, mające oczywiście największy wpływ na redagowane czasopisma, nie one wszakże głównie na łamach tych czasopism operowały piórem i nie one przyciągały uwagę czytelniczek do swoich tekstów. Słowem, wydaje mi się, że w książce zabrakło powiązania analiz treści prasy kobiecej z ich autorkami i autorami, którzy owe treści tworzyli i nadawali im specyficzny kształt. O tym, że autorka mniejszą wagę przywiązywała do nazwisk publicystek i publicystów czasopism kobiecych, świadczy fakt pomieszczenia w książce tylko indeksu nazwisk redakterek i ich zastępczyń, a nie wszystkich nazwisk w niej występujących, co znacznie zubożyło możliwość posługiwania się tą książką.

Podstawowym źródłem dla autorki była bez wątpienia sama prasa kobieca, której 345 tytułów musiała pod różnymi kątami analizować. Nadto oparła się na rozległych kwerendach archiwalnych, wykorzystwała też akta Komisji Likwidacyjnej RSW „Prasa-Książka-Ruch”, zgromadziła spory materiał w wyniku korespondencji z redakcjami czasopism kobiecych, oczywiście wykorzystwała też rozliczne źródła drukowane, statystyczne, a także pamiętniki, wspomnienia i relacje. Jako materiał pomocniczy figuruje w przypisach spora porcja katalogów i materiałów bibliograficznych. Daje to tylko przybliżoną ocenę wielkiego zasięgu kwerend, które przyniosły obfity materiał do analizy.

Wśród cytowanych i wymienionych w zestawieniu pozycji, z których autorka korzystała, zabrakło tylko kilku pozycji bibliograficznych, przy czym autor niniejszej recenzji wcale nie jest pewny, czy wniosłyby one do tematu jakieś uzupełnienia. Chodzi o drugą część bibliografii prasy drugiego obiegu Wojciecha Chojnackiego, która ukazała się przy współautorstwie Marka Jastrzębskiego (*Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce*, t. 2, 1 I 1986–31 XII 1987, Warszawa 1993), *Katalog czasopism niezależnych wydawanych w latach 1976–1990 w zbiorach Archiwum Peerelu*, Warszawa 1995 oraz w szczególności przygotowaną do druku przez Wojciecha Chojnackiego i Marka Jastrzębskiego autorstwa Wojciecha Chojnackiego *Bibliografię pol-*

skich publikacji podziemnych wydawanych pod rządami komunistycznymi w latach 1939–1941 i 1944–1953. Czasopisma, druki zwarte, druki ulotne, Warszawa 1996.

Książka jest bardzo starannie opracowana, napisana dobrym językiem, zawiera czytelną i pełną dokumentację bibliograficzną oraz wykazy: omawianych w pracy czasopism kobiecych (opisy z adnotacjami) i wydawców czasopism kobiecych z lat 1945–1995. Tylko w kilku miejscach zauważyłem pewne niezręczności, z których istotniejsza, to mało precyzyjne tytuły tabel 33 i 34, których nie można wykorzystywać, nie przeczytawszy tekstowego komentarza (w tytułach tych tabel nie ma informacji, że dotyczą one tylko nowo zakładanych tytułów).

Rekapitulując powtórzę, że otrzymaliśmy znaczącą pozycję historyczno-prasową, opartą na szerokiej bazie źródłowej i analizach prasoznawczych. Czas najwyższy, by autorka pomyślała o scaleniu swego dorobku naukowego poświęconego historii polskiego czasopiśmiennictwa kobiecego w jednolitym zarysie typu podręcznikowego.